

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא מציעא - דף קא

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

ארץ ישראל - לעם ישראל

הביאה הגמ' את דברי רבי יוחנן, משום ישוב ארץ ישראל, בדין הראשון לגבי נטיעות בארץ ישראל אין שומעים לו לעקרם. והדין השני בשדה אבותיו. נוסה ללבן מעט את הבטחת הארץ לישראל, על דרך האפשר.

בפרשת וארא אומרת התורה, אומר הקב"ה, ונהבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אתה לאברהם ליצחק וליעקב ונתתי אתה לכם מורשה אני ה' (שמות ו, ח) צריך להשכיל, בתוך כדי דיבור "ונתתי", "מורשה". לכאורה הם שני מושגי יסוד בסיסים, שלא עולים בקנה אחד. "נתתי", לשון מתנה. "מורשה", לשון ירושה.

ההבטחה על הארץ, לראשונה לכאורה היא באלון מורה, אברהם נתבשר על בשורת הזרע, ועל בשורת א"י. שקודשא בריך הוא אמר לו "לזרעך אתן את הארץ הזאת". (בראשית פיב, ז). כמו"כ לאחר שאברהם נפרד מלוט, אמר לו הרבש"ע, "כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה ולזרעך עד עולם וכו' קום התהלך בארץ לארצה ולרחבה כי לך אתננה" (בראשית יג, טו-יז)

כאן כבר צריך להשכיל, שיש שינוי ניכר, בפעם הראשונה יש הבטחה "לזרעך" ותו לא. ובפעם השניה נאמר "לך", ובנוסף "לזרעך", בנוסף יש כאן סיום על הקרקע "כל הארץ אשר אתה רואה". ובנוסף "קום התהלך בארץ".

בהמשך, בבית בין הבתרים, לאחר שאברהם שואל במה אדע כי אירשנה וכו', אומר הקב"ה, "לזרעך נתתי את הארץ הזאת מנהר וכו'" (בראשית טו, יח) כאן הקב"ה כורת ברית עם אברהם ע"ז. וזאת לאחר ההבטחה שלא אליעזר יורשו, כי אם בנו שיצא ממנו. כמבואר קודם לבית בין הבתרים.

כאשר הקב"ה אומר לאברהם, שמעתה יקרא שמו אברהם, ולא אברם, מוסיף הרבש"ע "ונתתי לך ולזרעך אחריו את ארץ מגריך את כל ארץ כנען לאחוזת עולם וכו'" (בראשית יז, ה) וכאן בא בציוויו על המילה. והלא דבר הוא, שיש כאן בסמיכות עניינים, הבטחת הארץ ועניין המילה. ובנוסף, כאן לראשונה נזכר ההגדרה, של "זרעך אחריו" שעד עתה נזכר "זרעך" גרידא.

כאשר שולח אברהם את אליעזר, לקחת אשה ליצחק, אומר אברהם לאליעזר, את כל השתלשלות הדברים ואת הבטחת הקב"ה וכו', ובתו"ד "ואשר נטבע לי לאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת וכו'" (בראשית כד, ז) ופי' רש"י (שם) בבית בין הבתרים. וצריך להבין, הרי הבטחת הארץ חזרה ונשנתה ונאמרה עוד קודם, א"כ מדוע תפס רש"י דווקא בין הבתרים.

ליצחק בציוויו שלא ירד מצרימה אומר לו הקב"ה "כי לך ולזרעך אתן את כח הארצות האלו" (בראשית כו, ג). בברכת יצחק ליעקב, "ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך אתך לרשתך את ארץ מגורייך וכו'" (בראשית כח, ז). וקודשא בריך הוא אומר זאת ליעקב עצמו, "הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך" (ויצא פכ"ח פי"ג). ופעם נוספת אומר הקב"ה ליעקב (בראשית לה, יב), "לך אתננה ולזרעך אחריו אתן את הארץ". ויעקב מבטח את ההבטחה ליוסף, שאומר לו לפני מותו, שהקב"ה נגלה אליו "ונתתי את הארץ הזאת לזרעך אחריו אחזת עולם".

אפשר, שהפתח לדברים, "ש"ש בפרשת ויצא (כו, טו), ששם אומר הקב"ה ליעקב, שמה שהבטיח לאברהם על זרעו, הכוונה ליעקב ולא לעשו. שלא אמרתי לו "כי יצחק יקרא לך זרע" אלא "כי יצחק", ולא כל יצחק. למדנו מכאן, שההבטחה של ירושת הארץ, היא לאברהם ולבנו. אולם לא לישמעאל, אלא ליצחק ולבנו, ולא לעשו, כי א"כ ליעקב, והמשך הדורות מיעקב.

ועתה, באלון מורה היתה הבטחה כללית לאברהם, על א"י וזרעו. וזה מה שנאמר לכאורה ותו לא. בהמשך, לאחר שאברהם נפרד מלוט, אומר לו הקב"ה, "לך" ולזרעך", כאן אברהם רואה את מה שהקב"ה הבטיח לו, והאריך בכלי יקר לבאר, "קום התהלך" היה בתורת קנין, הילוך שיקנה אברהם אבינו את הקרקע. כאן יש קנין "לך", וקנין עתידי "לזרעו", כל הארץ מובטחת לו ולבניו. אולם עדיין לא נתבאר על איזה בן. בבית בין הבתרים, אומר לו הקב"ה, בהמשך, שלא אליעזר יורשו, כי אם בנו שיצאו ממנו, וזה בא עם כריית ברית. אולם עדיין לא אמר לו על איזה בן. לאחר לידת ישמעאל, בציוויו על המילה, אומר לו הקב"ה "לזרעך אחריו", זרע שהיה בהמשך לך, זה יצחק. ולא ישמעאל. בדווקא "אחריו", השומרים על הברית, ולא כל זרעך אלא כי יצחק וכו'. ולכן דווקא כאן נאמר לראשונה אחריו.

לכן, כאשר שולח אברהם את אליעזר, תפס רש"י ברית בין הבתרים, בדווקא שאברהם לא הזכיר את ענין "אחריו" שנאמר לו ביחד עם הציוויו על המילה. אמת שיש ליתן טעם בזה, מדוע. אולם רש"י בדקדוק כתב ברית בין הבתרים. לומר ששייכות הבטחת הארץ היא רק לבנו יצחק ומשמיכי דרכו.

והיצחק לכאורה הקב"ה לא אמר "אחריו", וזה אפשר מחמת שלאברהם כבר נזכר שלא כל בניו אלא דווקא דרך יצחק. אולם יעקב נאמר "אחריו", וממילא יעקב שמעביר ליוסף, אומר לו אחריו, שדווקא זה מסלול נתינת הארץ.

ובעצם, צריך להשכיל מהו כל העניין "אחריו" שנזכר כאמור. אלא, רצה הקב"ה כמבואר ליחד, וסיים את נוחלי הארץ ע"י מסירה מהראשון, כעניין אחריו לפלוני, כמבואר בב"ב (נד, ב) בנכסי לטבתא, ודבריו "הנימוק" ו"אכמ"ל בזה. אולם כאשר ההנחלה היא מכה הנותן הראשון, מלבד דין הירושה, יש כאן שיוור בנכסים שיהיה לאחריו, כלומר לא רק מחמת ירושה מהאב, אלא נוסף שיוור שנתן הראשון לאחריו.

א"כ, אפשר, שזוהו שאמר הקב"ה למשה רבינו, יש כאן חוץ מירושה דרך האבות, אף נתינה של מתנה, בסדר אחריו לפלוני, כמבואר בסדר הפסוקים.

סיכום הדף

נושא היום: בעל קרקע ובעל עצים. מכירה, אריסות, יורד, השכרה.

מכר עצי זית לשימוש בעצים לשריפה, עד שהקונה קצץ גדלו זיתים, אם גל פחות משיעור רביעית (שמן) לסאה, של הלוקח. אם גדלו יותר זיתים הלוקח טוען עצי גדלו, המוכר טוען ארצי גדלה, יחלוקו. **ביארה הנמ'**, שהמכיר הייתה בסתם, שאם אמר "קוף באלתר", אפילו פחות מרביעית שווי לבעל הקרקע, אף בתוך 3 שנים יש טענה לבעל הקרקע, אם אני הייתי נוטע הייתי ערלה. **אמר רבי שמעון בן פזי** "רביעית", הכוונה שישאר רביעית לאחר ההוצאות של המסיקה וסחיתה וכו'.

שטף נהר את עציו, ונטעם בשדה חברו, זה אומר עצי גדלו זה אומר ארצי גדלה, יחלוקו. **אמר עובד בשם ר"ל**, מדובר שעקר את העצים ביחד עם קרקע שיכולים העצים להמשיך לגדול בתוך אותה קרקע עקורה, ומדובר לאחר 3 שנים שאין כאן איסור ערלה. **אבל בתוך 3 שנים** הכל לבעל העצים שהרי בעל הקרקע בין כך אינו יכול להנות מהגידולים מחמת איסור ערלה. **אך שאלת הנמ'**, אף בתוך 3 שנים יש טענה לבעל הקרקע, אם אני הייתי נוטע הייתי משתמש בכל הגידולים, עתה תחלוק עימי. אלא **ביאר רבין בשם ר"ל**, כאשר נעקר העצים ביחד עם הקרקע יחלוקו בתוך 3 שנים, **אבל לאחר 3 שנים** הכל לבעל הקרקע. ואם יטעם בעל העצים, אם אתה היית נוטע כל זה שנים לא היית אוכל, עתה תחלוק עימי. **אומר לו** בעל הקרקע, 3 שנים הראשונות חלקתי עמך, מחמת הפסד שהיה לי, שהייתי נוטע דברים שאין בהם ערלה, לאחר 3 שנים אין לך בהם זכות.

מבואר בברייתא, שאם רוצה בעל הזיתים לעקור את עציו שנטעו בשדה חברו, אין שומעים לו, **ביאר רי"ח** משום ישוב ארץ ישראל. **אמר רבי רמיא**, דין זה צריך אדם גדול שיאמר ומסביר לא היינו אומרים כך.

אמר רבי יהודה, המקבל באריסות שדה אבותיו מן הנוכרי, מפרש מעשרות ואח"כ נתן לנוכרי את חלקו (ולא נתן לנוכרי את חלקו ואח"כ מעשר, שנמצאים המעשרות מפסידים).

הבינה הנמ' "שדה אבותיו" הכוונה קרקע בארץ ישראל, ומפרש מעשר אף על חלק הנוכרי **כיון** שאין לנוכרי קנין בארץ ישראל להפקיע מידי תרומות ומעשרות. **וסבר רבי יהודה**, שכן אריס כדון חוכר, כמו **חוכר** שדה בין גדל בין לא גדל מעלה לבעל השדה כמות קבועה, כך האריס, **ולכך כשם** שבחכירה צריך לעשר ורק אח"כ נתן לבעל השדה, **כך באלתר**, ואם יתן לבעל השדה לפני שיפירש נמצא פורע חובו במעשרות. **אמר רב כהנא לרב פפי או לרב**

ביצי, א"כ מדוע מבואר בברייתא שאמר רבי יהודה את הדין הנוכר בנוכרי שאינו קרקע מישראל, הרי לפי הביאור הנזכר אף אם קנה קרקע, אין קנין הקרקע מפיקו מחייבו מעשר. **אלא ביארה הנמ'**, יש קנין לנוכרי להפקיע ממעשר, ומקבל שדה באריסות אין דינו כחוכר, ואריס לא היה צריך להפריש קודם, **כיון** שחלק הנוכרי שייך לנוכרי ולא שייך לישראל שמעביר לנוכרי. והדין של רבי יהודה ב"שדה אבותיו", שדה של אביו של האריס שהנוכרי גדל מהם, **וקנסו** חז"ל את האריס כיון שהוא בנו של בעל קרקע ומשום חביבות הקרקע לא ימנע מלקחת את הקרקע באריסות, **אולם שאר אדם** שהוא אריס בקרקע של נוכרי לא אמרו שיפירש קודם. **ובאר רבי יוחנן**, שקנסו את הבן כדי שתהיה הקרקע מחוזקת ביד הבן, ויתאמץ לרכוש אותה מהנוכרי. **ואמר רבי ירמיה** מסביר לא היינו אומרים כך, וצריך אדם גדול לומר דין זה.

ירד אדם ונכנס לשדה חברו ונטע עצים שלא ברשות, **אמר רב** שמין את ההוצאות ויד הירוד על התחנונה. **לשמאל**, שמין כמה אדם היה משלם עבור שיטעו בשדה ויקבל הירוד. **אמר רב פפא**, כל נחלקו אלא רב עסק בשדה שאינה מיועדת לנטיעות. **ושמאל** ימר דינו בשדה המיועדת ליטע אילנות. **ולמדנו** את דינו של רב ממעשה שהיה, בא יורד לבית דינו של רב לתבוע את חלקו, **אמר לו רב**, שלם את ההוצאות בלבד הירוד ידו על התחנונה, אמר בעל השדה שאינו ממוינין כלל אפילו לא בשלם מוטע. **לפסוק** ואה רב שבעל השדה דר את הניטעות **אמר לו** גילית בדעתך שאהה ממוינין בהם, שלם לו אף את השבת וידו של הירוד על העלוונה.

ירד לחורבתו של חברו ובגאה, לאחר זמן אמר הירוד אבני ועצי אני נוטל. **לדעת ר"ג**, יכול לקחתם. **לדעת ר"ש**, יכול לקחתם. הביאה הגמ' ברייתא בשם רשב"ג שאמר שנוחלקו בזה ב"ש ובה", ועולה שרב נחמן פסק כבית שמאי. **מבארת הגמ'** שר"ג אמר את דינו כרשב"א שאמר שיכול לקחת את אבניו. **אמר רבי יעקב בשם רי"ח**, בבית נוטל את אבניו, כרשה אין שומעים לו משום חביבות ארץ ישראל. **וי"א** משום שאם יעקור נטוע וכיחיש את הקרקע. **נפק"ם** בחז"ל שלמ"ד כיחיש את הקרקע אף בחז"ל אין שומעים לו לעקור.

השכיר בית לחברו בימות הגשמים, אינו יכול להוציא מסוכות ועד פסח. **בימות החמה** אינו יכול להוציא כלל ל"ו יום. **בעיר גדולה** השכיר היא ליב' חודש. **השכיר חנות**, תמיד יב' חודש בין בעיר גדולה ובין בעיר קטנה. **לרשב"ג** חנויות של מוכרי ככרות לחם ושל צבאים, שהשכרה היא ל"ו שנים. **וביאור בגמ'** היות והם מוכרים בהקפה לזמן מרובה, לכן זמנן בהשכרה מרובה, כדי שלא יפסידו.

בדין השכרת בתים, **ביאר רב יהודה** (למסקנא), היות ובימות הגשמים קשה להשיג בית לשכור, לכן השכירות בסתם עד הפסח, ובעיירות הקטנות **צריך להודיע** לו ל' יום קודם התחלת ימי הגשמים לפני שמוציאו, **כלומר** אם לא הודיע לו עד טו' אילול, שוב לא יכול להוציא את הפסח. **ובערים גדולות** צריך להודיע לו יב' חודש לפני השכירות. וכך למדנו אף בדברי רב אסי. **אמר רב הונא** שיכול להעלות את דמי השכירות, אף אם לא הודיע לו יום קודם, **וביארה הגמ'** שיכול לכופו על כך רק באופן שמחיר השכירות עלה.

יכול המשכיר להוציא את השוכר בתום ימי השכירות אף בלא הודעה מקודמת, **כאשר נפל ביתו של המשכיר**, שלא עדיף השוכר מהשכיר ולא יכל המשכיר להודיעו. **לא יכול להוציא** אם נתן מתנה, חכר, אן מת והוריש לבנו, שהרי השוכר בא מכוח הראשון ולא שייך להוציא. **אם המשכיר השיא את בנו** וצריך את הבית, אם יכל להודיע ולא הודיע לא יכול להוציא את השוכר, אם לא יכל להודיע יכול להוציא.

אדם קנה הרבה יין ולא מצא מקום להניחו, שאל אשה אחת אם יש לה מקום, אמרה לו שאין לה מקום, **קדישה** ונתנה לו מקום להניח את החביות יין, הלך לביתו **ושלח לה נט**, הלכה האשה סחרה סבלים שיוציאו את היין, ושילמה להם את השכירות מהיין, **אמר רב הונא בריה דרב יהושע** "כאשר עשה כן יעשה לו נמוול ישוב בראשו". ובדאי הדין כך בחצר שאינה מיועדת להשכרה, **ואף שמועדת להשכרה** יכולה לומר איני רוצה להשכיר לפלוני זה שדומה עלי כמו אריה.